

Нађа С. Миљковић¹⁰⁰

Универзитет у Нишу
Филозофски факултет

ПОЛИСЕМИЈА КАО ЈЕДАН ОД ПРОБЛЕМА ПРЕВОЂЕЊА СА ФРАНЦУСКОГ НА СРПСКИ ЈЕЗИК НА ПРИМЕРУ СПОРАЗУМА О ОТВОРЕНОМ НЕБУ И ПРАТЕЋИХ АКАТА¹⁰¹

Сажетак: Рад се бави, са аспекта традуктологије и лексичке семантике, анализом превода правне терминологије Мултилатералног споразума између европске заједнице и њених држава чланица, Републике Албаније, Босне и Херцеговине, Републике Бугарске, Републике Хрватске, Бивше Југословенске Републике Македоније¹⁰², Републике Исланд, Републике Црне Горе Краљевине Норвешке, Румуније, Републике Србије и Мисије Привремене Управе Уједињених Нација на Косову о успостављању заједничког европског ваздухопловног подручја као и пратећих аката који подразумевају имплементацију Европских прописа садржаних у Анексу I претходно наведеног споразума у домаће законодавство са француског на српски језик како бисмо сагледали све проблеме са којима се преводилац суочава и понудили решења за њихово превазилажење. Како је Србија у процесу приступања ЕУ, изузетно је важно усагласити правне прописе са њеним законодавством, а језик као основни инструмент права, игра пресудну улогу у томе. Стога, успешност примене и стандардизације правних норми и прописа приликом склапања билатералних или мултилатералних споразума зависи од правилног превода. Полазећи од ситуативног (денотативног) теоријског модела превођења и принципа функционалне еквиваленције, посебну пажњу ћемо усмерити на типове семантичких релација (моносемија, полисемија, синонимија) између француских и српских правних термина.

Кључне речи: превођење, полисемија, право, француски језик, српски језик..

¹⁰⁰nadjamiljkovic018@gmail.com

¹⁰¹Овај рад је проистекао из мастер тезе „ПРОБЛЕМИ ПРЕВОЂЕЊА ПРАВНЕ ТЕРМИНОЛОГИЈЕ С ФРАНЦУСКОГ НА СРПСКИ ЈЕЗИК НА ПРИМЕРУ СПОРАЗУМА О ОТВОРЕНОМ НЕБУ И ПРАТЕЋИХ АКАТА“ одбрањеном на Филозофском факултету у Нишу

¹⁰²Ступањем Преспанског споразума (доступан на <https://s.kathimerini.gr/resources/article-files/symfwnia-aggliko-keimeno.pdf#Question>) на снагу 12.2.2019. Бивша Југословенска Република Македонија мења свој назив у Република Северна Македонија. У даљим навођењима ове државе је задржан њен првобитан назив услед форме коју је анализирани споразум садржао.

1. УВОД

При компаративној анализи превода правне терминологије са различитих језика (консултована литература је на српском, македонском, енглеском и француском језику), опажамо да је кључни проблем проналажење правних еквивалената због разлике у правним системима. Такође, изучавање ове проблематике доприноси бољем сагледавању богатства једне цивилизације. Наиме, Шарчевић у својим публикацијама (Sarcević, 2000; 2001) истиче да правни речник осликава цивилизацију, указујући на комплексност речника у односу на њен степен напредности чиме чини изучавање те цивилизације занимљивијим.

Проблематиком семантичких релација које се успостављају у току превођења правних докумената бавила се Драгана Јовановићу својој мастер тези „Проблеми превођења правне терминологије с француског на српски језик на примеру Европских конвенција”. Сагледавши превод Европских конвенција са француског на српски језик и испитујући његову адекватност, Јовановић се бави моносемијом, полисемијом и синонимијом уз додатни осврт на присуство интернационализама, све у оквиру правне терминологије. Светлана Јакимовска је нарочито значајна обрадивши област превођења правне терминологије са француског на македонски језик и самим тим покренувши бројне проблеме везане за превођење правних термина, од којих је један двосмисленост у језику. Жерар Корни (Gérard Cornu) истиче сву комплексност превођења правних текстова због постојања *билингвизма* који се мора превазићи на највишем нивоу, а затим се мора савладати и његов одраз у правном систему који га прати.

Кетфорд (John Cunnison Catford) наглашава значај појма *еквивалент* приликом превођења. Он дефинише превођење као „замену текстуалног материјала једног језика (језика оригинала) еквивалентним текстуалним материјалом другог језика (језика превода) ”(Catford 1965:20). У складу са тиме, већина теоретичара превођења друге половине XX века, укључујући и самог Џона Кетфорда, истичу да је „основни, фундаментални принцип у теорији превођења *принцип функционалне еквиваленције*” (Крстић 2008:133). Овај принцип је по речима Крстића и „највећи домаћај савремене теоријске мисли о превођењу” (Крстић 2008:136). „Према том принципу, у језику на који се преводи (језику превода или језику доласка) треба пронаћи знакове, тојест речи и уређење тих речи, који ће одговарати по функцији знаковима језика са кога се преводи (језика оригинала или језика поласка)” (Крстић 2008:134). Он је шта више, изузетно важан за квалитетани исправан превод јер наглашава значај преношења идеја у контексту и духу језика на којем превод врши пренос информација.

Када се ради о језику права, наглашава се да није толико реч о дословном превођењу колико о „превазилажењу разлика с једног

правног система на други, не само у условима, него у духу текста који се преводи, а са којим долази и ризик промена текста” (Gemar, 1998: 5). Ту се подразумева да преводилац језика струке влада теоријским основама и способношћу коришћења речника које употпуњује препознавањем и извршавањем преводилачких трансформација. Сматра се да сада прелази на виши ниво превода: познавање правног система обе земље, духа закона итд. Треба нагласити да је главна замка која прети овом преводиоцу „постојање правних лажних пријатеља (...). Што је више различитих правних система у питању, тиме се и тешкоће при превођењу умножавају”. (Stoichitoiu-Ichim, Adriana)

Франсоа Жени (François Gény) сагледава превод из тачке гледишта правника уводећи појам *libre recherche scientifique* опис посла преводиоца у правној области. Иако се ради о правном преводу где је владајући начин превода транскрипција садржине правног документа са један на други језик без могућности предлагања нових преводних решења, Жени мења улогу преводиоца из пасивне у активну, придајући му на значају. Он позива правнике на потрагу за значењем закона у случајевима када је недовољно нејасан или у потпуности неразумљив. На исту методу се позивају и преводиоци правних текстова.

Након приказа модерних проблема превођења, питамо се колико је могуће превести језик права с обзиром на то да се ова врста превођења разликује од превођења других типова стручних текстова.

„Проблем превођења страних правних текстова је тежи него што се чини на први поглед. Исте речи формално тачно преведене не покривају увек исту правну садржину. И у томе се огледа једна од највећих тешкоћа у тражењу одговарајућих израза у правној терминологији” (Орлић, 2002: VII).

Право је резултат дуготрајне и често споре еволуције и одраз је одређеног концепта друштвеног поретка. Међутим, ова концепција варира од једне земље до друге из многих разлога који нису само географски. Дух земље и култура обликују правни систем, стога превод правних норми не подразумева пренос лексике и идеја већ и проналажење одговарајућег еквивалента. Посебна околност овог контекста је међународна димензија у којој се одвија глобализација унификације правних норми:

„Утолико пре што је унификација на међународном плану отежана разликама које постоје у правним правилима националних права које треба унификовати. Највеће тешкоће стварају разлике које свој основ налазе у друштвено-политичким (политичко уређење, друштвена структура, обичаји, религија), економским, традиционалним и извесним природним факторима (клима, начин живота). Поред тога, тешкоће стварају и језичке и термилошке разлике као и разлике у правној техници. Унификација на међународном плану могућа је тамо где су правни системи надахнути истим или сличним идеологијама” (Правна енциклопедија 1985: 1763).

Значај проучавања преводних поступака видљив је у процесу превођења правних акта Европске уније. Приликом процеса прилагођавања домаћег законодавства овом праву и поступку придруживања Европској унији земљама кандидатима за чланство, постизање прецизности у преводу је кључно. Услед тога бреме преводиоца језика струке је веће. Поред лингвистичких, семантичких, лексичких и осталих компетенција он треба да поседује и знања из области права јер је кључно изнад свега посветити се изналажењу правних еквивалената у датом правном систему, уколико су могући.

У наставку овог рада посветићемо се једном од проблема лексике – полисемијом, јер је анализа указала на највише потешкоћа у оквиру лексичког плана. Како је поменуто, језичка стварност пролази кроз константну еволуцију и мења се, а право које се односи на ту стварност такође прати њен развој тако да је правни језик под непосредним утицајем промена.

Наша почетна претпоставка је била да у језику права преовладава моносемија. Шта више, приликом анализе се јасно назирала намера правника да се користе једнозначне речи. Међутим, сама суштина односа које право регулише, као и несавршеност језика, су у пракси ту хипотезу показализа нетачну, стога смо демонстрирали на пример и мада моносемија није доминантна иако је пожељна појава. Услед тога, претпоставили смо да би присуство моносемије нужно искључило могућност полисемије.

Корпус анализе нашег рада се састоји из самог Споразума о отвореном небу¹⁰³ и пратећих аката имплементација прописа одређених оквирним Споразумом. Документи су доступни на званичном гласилу Европске Уније и страници Министарства за европске интеграције као и Директората цивилног ваздухопловства. Смер превода се одвијао тако да је за полазни текст узета верзија на енглеском језику и на основу ње се вршио превод на српски језик. Овим путем бисмо посебно обратили пажњу на чињеницу да су Споразум и његови пратећи акти расположиви на језицима оснивача Европске Уније, како је и наведено на самом EUR-Lex-у:

«Les quatre langues officielles des États membres fondateurs, à savoir l'allemand, lefrançais, l'italienetle néerlandais, bénéficient de la couverture linguistique la pluslarge. Pour les autres langues, vous trouverez les traductions de la législation en vigueur au moment de l'adhésion du pays en question et les textes adoptés après cette date. Une partie des textes, en particulier les plus anciens, n'est donc pas disponible dans les langues qui sont

¹⁰³Пун назив Споразума гласи: *Мултилатералног споразума између европске заједнице и њених држава чланица, Републике Албаније, Босне и Херцеговине, Републике Бугарске, Републике Хрватске, Бивше Југословенске Републике Македоније¹⁰³, Републике Исланд, Републике Црне Горе Краљевине Норвешке, Румуније, Републике Србије и Мисије Привремене Управе Уједињених Нација на Косову о успостављању заједничког европског ваздухопловног подручја*, међутим у раду ћемо га надаље звати Споразум о отвореном небу како је уједно и познатији у јавности

venues s'ajouter lors des adhésions ultérieures : l'anglais et le danois ; le grec ; l'espagnol et le portugais ; le finnois et le suédois ; l'estonien, le hongrois, le letton, le lituanien, le maltais, le polonais, le slovaque, le slovène et le tchèque ; le bulgare et le roumain et, plus récemment, le croate.»¹⁰⁴

На основу горе наведеног језик на коме се састављају правни документи европског законодавства су немачки, француски, италијански и холандски, који су и језички најпокривенији. Међутим, у ситуацији Споразума, превод и каснија имплементација су се одвијали на основу претходно извршеног превода докумената са француског на енглески, који је нематични језик Европске Уније. Шта више, напоменуто је да одређени део текстова није доступан на том језику (попут старијих докумената). Због те околности се повећава ризик наилажења на својеврсне неподударности између изворног и циљног текста, што ћемо накнадно додатно потврдити кроз саму анализу у нашем раду.

За почетну тачку анализе превода Споразума узели смо анализу појмова уз помоћ термилошких речника. Најпре смо кренули са консултовањем онлајн термилошке базе *Евроним*, чију иницијативу треба похвалити и који се стално ажурира. Међутим, ова база не обухвата све преводне термине који су се јављали у Споразуму и његовим актима. Управо из тог разлога, у анализи превода, користили смо се доступним термилошким и општим речницима у следећим језичким смеровима: француско-српски и српско-француски термилошки речници и француско-српски и француско-француски општи речници различитих аутора и едиција. Поред тога, незаобилазну ставку у нашој анализи чине и речници страних речи и израза, нарочито нашег аутора Милана Вујаклије. Правне енциклопедије су се итекако показале као инструмент који подједнако треба да консултују како правници тако и преводиоци у области језика струке. Осим што су обухваћени термини из свих области права, налик речницима је сортирано и објашњено свако значење појмова што је нарочито било важно приликом анализирања двосмислености у преводима и приликом појаве унутрашње полисемије.

Полазна тачка у нашем раду јесте *Француско-српскохрватски економско-правни речник*. Наследник овог Економско-правног речника у српској преводној пракси јесте *Речник правних термина*. Овај речник се састоји из три дела: речник правних термина, српско-енглеско-француског, потом, *Legal dictionary* који чини други део, сачињен од енглеског ка српском језику, и, на крају, трећи део посвећен *Правним терминима (Termes juridiques)*, с француског језика ка српском, ауторки Јасмине Јовановић и Светлане Тодоровић. Значај термилошких речника долази до изражаја нарочито код утврђивања појма моносемије. Врло се често дешавало током истраживања да, када бисмо утврдили поједина значења анализираних појмова, у наведеним речницима,

¹⁰⁴<https://eur-lex.europa.eu/content/help/faq/intro.html?locale=fr>

наиђемо на полисемична значења речи, иако је почетна претпоставка била да се ради о моносемичном термину.

Ове преводне провере спроводили смо такође помоћу општих двојезичних речника, са посебним акцентом на Валентина Путанеца и његов *Француско-хрватски или српски рјечник*, за који се може тврдити са сгурношћу да је најпотпунији општи речник на нашим просторима, затим смо се осврнули и на правне енциклопедије. Велику помоћ у анализи поменутог корпуса пружио је *Juridictionnaire*, француско-француски правни речник. Поред класичног навођења речи и њене дефиниције, овај речник скреће пажњу на англицизме у француском правном језику, на погрешна тумачења појединих термина, пружајући упоредо и примере како бисмо у контексту разумели употребну вредност појединих термина.

2. ПОЛИСЕМИЈА ПРАВНИХ ТЕРМИНА

Окружени смо неизмерно великим бројем предмета и појава и просто је немогуће назвати сваки од њих посебним именом. Осим што би био изузетно тежак и обиман посао, способности говорника једног језика не би могле да подрже усвајање целог тог фонда речи. Како је Драгићевић објаснила „недостатак лексике не треба тумачити сиромаштвом једног језика (јер је у свим језицима ситуација слична) већ ограниченим когнитивним способностима корисника језика” (Драгићевић 2010: 131). Људи једноставно не поседују способност памћења толиког броја појмова. Стога као одговор на то се јавља полисемија у сваком језику, појава при којој једна реч може имати више значења која су у ужој или широј вези са примарним значењем те речи. Полисемија је првенствено вид покушаја човека да савлада недостатак лексике уз помоћ система асоцијације идеја по сличности са речју чије значење преузима упренесеном смислу (када наступају механизми метонимије, синегдохе, метафоре). За полисемију је посебно то што „сва значења остају у оквиру једне те исте речи, а полисемија се развија у контексту, у реченици, што значи да је она резултат увећања броја значења једне речи” (Станојчић и Поповић 2005: 180). Наспрам тога, у научном и стручном свету тежи се коришћењу прецизних, односно моносемичних термина. „Мора се, међутим, нагласити Згустино (1991: 63) запажање да су чак и стручни термини чешће полисемични него што би се испрва помислило” (Драгићевић 2010: 132). Што се и заправо само показало у анализи нашег корпуса, где се почетни број претпостављених моносемичних речи у Споразуму и пратећим актима знатно умањио након детаљне провере у речницима. Посебан допринос анализи проблема полисемије је дао Жерар Корни (Gérard Cornu), са својим уџбеником *Правна лингвистика* описавши ову појаву као категорију *les termes de double appartenance* (‘речи са двоструком припадношћу’) (Cornu 2005: 62). Он у посебном поглављу о речима све речи дели на оне са *l'appartenance juridique*

exclusive (Cornu 2005: 62) ('ексклузивном припадношћу')¹⁰⁵ и већ поменутом 'двоструком припадношћу'. Док прве имају само једно значење уско везано за правну терминологију, значења ових других налазимо и у стандардним речницима француског језика и у терминологији других наука и струка. Корни је набројао око 400 лексичких јединица са 'ексклузивном припадношћу' додајући да и сви називи латинских институција такође спадају у ту групу (Cornu 2005: 173). На основу ових констатација Адриана Стоикицоју Иким (Adriana Stoichitoiu - Ichim) направила је разлику између екстерних и интерних полисемичних правних термина у правном језику. То гледиште смо и ми прихватили у овом раду стога ћемо се у наставку фокусирати на детаљније изучавање ове две врсте полисемије.

2.1. Интерна полисемија

Интерна полисемија се односи на *pluralité des sens juridique* ('вишезначност термина у оквиру правне науке') (Cornu 2005: 23) односно у различитим гранама права, када један појам има различита значења у грађанском, кривичном, међународном праву, итд. Ово објашњење само додатно потврђује да како би одређени појединац био упознат са овим типом полисемије мора истовремено бити и упознат са релевантним гранама права. Чланак *Интерна полисемија* поклања нарочиту пажњу овом проблему позивајући се на максимуму *ignorantia legis non excusat*¹⁰⁶. Аутор текста Адриана Стоикицоју Иким истиче да неразумевање правних норми не може бити изговор за њихово непоштовање, нарочито када су у питању правни текстови који су упућени јавности изван правне сфере, јер њихов језик треба да буде прилагођен и лаицима. Тиме проблем постаје већи за оне који се не баве овом науком. Имајући у виду да се ми бавимо Споразумом о отвореном небу који се тиче ваздушног простора и правила његове контроле и који има за задатак, осим отворености према другим државама у економском и политичком смислу, да пружа и отвореност култура и вредности једног народа ка другом, посебну пажњу ћемо посветити двосмислености терминологије у датим правним документима. У истраживаном корпусу термине који су се јавили ћемо разврстати по следећем систему: прво ће бити наведен термин на француском језику, затим његово правно значење и на крају његово значење у другим гранама права.

¹⁰⁵Он их дефинише као речи које по свом значењу могу имати једно или више значења, али само у оквиру правног речника и наводи да је у свом *Правном речнику* избројао око 400 таквих речи. Међутим, не треба их мешати са интерно полисемичним речима јер су ове речи углавном архаизми, и доминирају у правној доктрини. Ми у Споразуму и пратећим актима нисмо наишли на овакве термине, зато што је језик у Споразуму и пратећим актима намењен широј популацији.

¹⁰⁶'Непознавање права никог не оправдава'

Contribution	новчана накнада, одређена сума новца која се исплаћује у случају покривања одређеног трошка	посебни допринос у новцу наметнут од стране окупатора окупираној територији кад редовни порези, таксе и дажбине које окупатор убира нису довољни да подмире потребе окупационих јединица или потребе управне окупирани територије. (међународно право)
agent	заступник, представник	агент посредује, закључује уговоре у име и за рачун свог налогодавца и обавља друге правне и фактичке радње у циљу заштите интереса свог комитента, због чега однос између заступника и комитента мора почивати на поверењу. (трговинско право); тајни заступник државе
recours	жалба, тужба, правни лек	у међународном трговинском праву је средство којим се штити оштећена страна од непоштовања одредби међународног уговора између два или више лица (правно, физичко лице)
accord	споразум	сагласност – чин којим се овлашћује лице (правно или физичко) да се за рачун клијента, налогодавца изврши нека радња (боље познато као овлашћење), трговинско право; сагласност двеју или више држава о решењу билатералног или мултилатералног питања (међународно јавно право)
incident	инцидент, незгода, међународно право	процесно противљење којим се изражава протест током суђења са ефектом суспендовања или заустављања напредовања поступка. (процесни инцидент може да се односи на надлежност, правилност поступка, доказ итд.), процесно право

Табела 1. Примери интерне полисемије

103. 1. Le financement de l'entreprise commune provient des *contributions* de ses membres, y compris des entreprises privées, conformément aux articles 1er et 12 des statuts.¹⁰⁷

103. а) 1. Заједничко предузеће се у складу са члановима 1. и 12. Статута, финансира из *доприноса* његових чланова, укључујући приватна предузећа.¹⁰⁸

104. 4. Les exploitants qui effectuent des vols visés à l'article 1er, paragraphe 3, au-dessus du FL 195, et les *agents* agissant pour leur compte, (...) ¹⁰⁹

104. а) 4. Оператери који обављају летове изнад FL 195 из члана 1. став 3. ове уредбе и *заступници* који раде у њихово име, (...) ¹¹⁰

105. 3. Lorsque, conformément au paragraphe 2, une juridiction d'une partie contractante dont les décisions ne sont pas susceptibles d'un *recours*

¹⁰⁷Règlement (CE) No219/2007 du Conseil du 27 février 2007 relatif à la constitution d'une entreprise commune pour la réalisation du système européen nouvelle génération pour la gestion du trafic aérien (SESAR), article 4, 1.

¹⁰⁸ПРАВИЛНИК о преузимању европских прописа о успостављању Заједничког предузећа за развој нове генерације европског система за управљање ваздушним саобраћајем (SESAR) "Службени гласник РС", број 23 од 28. марта 2012., члан 4, 1.

¹⁰⁹Règlement (CE) N° 1265/2007 de la Commission du 26 octobre 2007 établissant des exigences relatives à l'espacement entre canaux de communication vocale air-sol pour le ciel unique européen, article 4, 4. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32007R1265&from=FR>

¹¹⁰Правилник о утврђивању захтева за размак говорних канала ваздух-земља („Службени гласник РС“, број 54/12), члан 4, 4. <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/drugidrzavniorganiorganizacije/pravilnik/2012/54/11/reg>

juridictionnel de droit interne n'est pas en mesure de saisir la Cour de justice, (...)¹¹¹

105. а) 3. У случају када, у складу са ставом 2 овог члана, суд неке стране уговорнице, против чијих одлука непостоји *правилек* према домаћем закону, није у могућности да се обрати Суду правде, (...)¹¹²

106. 1. Les dispositions du présent *accord* (...)¹¹³

106. а) 1. С обзиром да су одредбе овог *споразума*(...)¹¹⁴

107. 3. (...) les parties contractantes s'entraident en facilitant les communications et autres mesures appropriées destinées à mettre fin, avec rapidité et en toute sécurité, à cet *incident* ou menace d'*incident*.¹¹⁵

107. а) 3. (...) стране уговорнице помажу једна другој на тај начин што олакшавају комуникацију и друге одговарајуће мере које су намењене за брзо и безбедно окончање таквог *инцидента* или претње *инцидентом*.¹¹⁶

2.2. Екстерна полисемија

Под екстерном полисемијом подразумевамо реч из правне терминологије која поседује и значење изван правног речника. Као пример можемо навести речи које су се из свакодневног говора додатно прецизирале у правном језику (француску лексему *personne* пример преводимо на српски језик као део тела (лице) када желимо да означимо појединца, субјекта права; *тело* фр¹¹⁷. *corps*, *орган*, фр. *organisme* када њоме желимо означити неку институцију итд). У наставку следи табела 2 у којој ћемо у првој колони приказати француски термин, у другој њено значење ван правног речника, а у трећој решење које је преводилац Споразума и аката применио, односно правни термин који је употребио.

créneau	круниште (какве куле у замку), празно паркинг место	слот
capture	заробљење; заплена, плен; хапшење	отмица
association	у психологији означава повезивање идеја на нивоу свести	удружење, придруживање
acte	дело, чин, радња; чин у драми	пропис, радња
examen	тест или испит током школовања; лекарски преглед	разматрање, преглед
cellule	хелија, <i>biol.</i> станица (у ткиву, у саћу)	јединица
uniforme	Униформа	доследан
mesure	мера (димензије нпр. предмета), величина, дужина	правила, поступак, мера (у смислу поступка или радњи – <i>предузети меру у случају кривичног дела</i>)

¹¹¹Accord Multilatéral sur la création d'une space aériencommun européen, Article 16, 3.

¹¹²Мултилатерални споразум о успостављању заједничког ваздухопловног простора, члан 16, 3.

¹¹³Accord Multilatéral sur la création d'une space aériencommun européen, Article 16, 1.

¹¹⁴Мултилатерални споразум о успостављању заједничког ваздухопловног простора, члан 16, 1.

¹¹⁵Accord Multilatéral sur la création d'une space aériencommun européen, Article 12, 3.

¹¹⁶Мултилатерални споразум о успостављању заједничког ваздухопловног простора, члан 12, 3.

¹¹⁷фр. скраћеница за француски језик

organisme	организам	организација, тело, орган у смислу институције, установе
personnel	властит, лични	запослени
voix	глас, најмања јединица у говору којом разликујем означење речи; у фонетици глас настаје као производ људских говорних органа	глас, субјективно право сваког грађанина одређене државе да на изборима дају глас за одређеног кандидата и да уједно сами буду кандидати на изборима.
recette	рецепт, упутства по којима се справља одређено јело	приход
atterrissement	нанос, наплавина	слетање
pièce	део, комад; соба просторија; ствар, предмет; новац; напојница; дело (драмско)	запис, део
greffe	регистар	трансплатација
retrait	повлачење, одузимање, грчење, скупљање, сушење; пензија	стављање ван снаге
position	позиција, положај, намештење	статус
droit	право (један од начина оријентације у простору, лево, десно, право); усправан, тачан; искрен, правичан	право, закон
vertu	врлина, храброст, снага	<i>en vertu</i> – у складу са идеја складности, нечег што одговара
foi	Вера	<i>faisant également foi</i> – аутентичан
acquis	adj ¹¹⁸ стечен, задобијен; m ¹¹⁹ стечевина, искуство, знање	законодавство европске уније

Табела 2. Примери екстерне полисемије

Тако се јавља *créneaux* што је *круниште*, односно празан простор који се налази на њему, и *слот*:

108. Règlement (CEE) No 95/93 du Conseil, du 18 janvier 1993, fixant des règles communes en ce qui concerne l'attribution des *créneaux* horaires dans les aéroports de la Communauté¹²⁰

108. а) Уредба Савета (ЕЕЗ) бр. 95/93 од 18. јануара 1993. Године о заједничким правилима за доделу *слотова* на аеродромима Заједнице¹²¹

109. aux conditions pour la délivrance, la suspension et le *retrait* d'une licence de contrôleur de la circulation aérienne et de contrôleur de la circulation aérienne stagiaire (...);¹²²

109. а) (а) услове за издавање, суспензију и *стављање ван снаге* дозвола контролора летења (...);¹²³

¹¹⁸adj. придев

¹¹⁹m. мушки род

¹²⁰Accord Multilatéral sur la création d'un espace aérien commun européen, Annexe I, A

¹²¹Мултилатерални споразум о успостављању заједничког ваздухопловног простора, Анекс I, А.

¹²² Règlement (UE) 2015/340 de la Commission du 20 février 2015 déterminant les exigences techniques et les procédures administratives applicables aux licences et certificats de contrôleur de la circulation aérienne, article 1. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015R0340&qid=1550514271905&from=EN> conformément au règlement (CE) no 216/2008 du Parlement européen et du Conseil, modifiant le règlement d'exécution (UE) no 923/2012 de la Commission et abrogeant le règlement (UE) no 805/2011 de la Commission

¹²³УРЕДБА КОМИСИЈЕ (ЕУ) БР. 2015/340 од 20. фебруара 2015. Године о утврђивању техничких захтева и управних поступака који се односе на дозволе контролора летења и сертификате у складу са Уредбом (ЕЗ) бр. 216/2008 Европског парламента и Савета, о изменама и допунама Сprovedбене уредбе Комисије (ЕУ) бр. 923/2012 и престанку важења Уредбе Комисије (ЕУ) бр. 805/2011, члан 1, <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/prilozi/1.html®actid=423498&abc=cba&doctype=reg>

Retrait у правном контексту је *повлачење, одузимање и подизање (новца са рачуна и сл.)*¹²⁴ док у разговорном језику значи *повлачење, одузимање, грчење, скупљање, сушење, чак пензија*. Од појма повлачење створена је идеја да се истом лексемом означи стављање одређене одредбе ван снаге. Овде је дакле од'општег значења' (*sense commun*) добијено 'правно значење' (*sense juridique*) термина *retrait*, како је то означио Корни у *Правној лингвистици* (Cornu 2005: 72). Даљи примери добијени овим механизмом су: *examen* - који у свакодневном говору означава тест, испит, медицински преглед а постаје у правном језику разматрање, преглед; *atterrissement* – нанос, наплавина постаје слетање; *position* – положај у почетном значењу попримио је правну тежину и одређена овлашћења - статус; *capture*, заробљење тј. хапшење постаје незаконит чин – отмица:

110. 2. 2. Les parties contractantes s'accordent mutuellement, sur demande, toute l'assistance nécessaire pour prévenir les actes de *capture* illicite d'aéronefs civils et autres actes illicites dirigés contre la sûreté de ces aéronefs, (...).¹²⁵

110. а) 2. 2. Стране уговорнице, на захтев, пружају једна другој сву неопходну помоћ у циљу спречавања *отмица* цивилних ваздухоплова и других незаконитих радњи усмерених против сигурности тих ваздухоплова, (...).¹²⁶

Затим проширењем значења исправан, тачан добија се *право*. На исти начин *vertu* и *foi* постају у *складу са, аутентичан*. Додатни примери екстензије су *acte* где чин тј. назив делова из којих се састоји позоришни комад постаје пропис; *uniforme* чија идеја уједначености и истоветности се шири у значењу на доследан; *organisme* припада медицини, али по сличности значења дао је институцију сачињену од *органа*; *personnel* где се значење личног проширило на запослене; *mesure* код кога се мера у смислу димензија проширила на поступак коју треба предузети и *pièce* где је значење писаног позоришног комада прешло у *записник*.

Још један од механизма екстерне полисемије је и присуство једног термина у више наука. Тако термин *association* који је правно удружење (имамо у називу споразум *accord d'association* који се преводи као *споразум о придруживању*), а у психологији означава овозначавање више идеја на нивоу свести; *greffe* је регистар у правном језику, а у медицинској области трансплатација; *recette*, појам из кулинарства *рецепт*, постао је приход у правном регистру; *cellule* («*cellule de gestion de l'espace aérien* (АМС), *une cellule responsable de la gestion quotidienne de l'espace aérien*

¹²⁴Обратили би смо овде пажњу на преводно решење *стављање ван снаге*. Адекватна превод на варијанта је *одузимање дозволе*. Осим видне разлике на лексичком нивоу, јавља се и разлика на нивоу правне терминологије: стављање ван снаге значи престанак важења одређеног прописа или документа док је одузимање врста санкције тј. Привремене мере.

¹²⁵Accord Multilatéral sur la création d'une espace aérien commun européen, article 12, 2.

¹²⁶Мултилатерални споразум о успостављању заједничког ваздухопловног простора, члан 12, 2.

sous la responsabilité d'un ou de plusieurs États membres»¹²⁷), у праву јединица, у биологији је ћелија; *voix* је средство путем којег се испуњава субјективно право сваког грађанина да гласа (« (...) 2. Les membres de l'entreprise commune disposent d'un nombre de voix proportionnel à leur contribution aux fonds de l'entreprise commune. (...) dispose d'au moins 10 % du nombre total des voix.»¹²⁸), док је у лингвистици глас, најмања јединица у говору којом разликујемо значење речи тј. у фонетици производ људских говорних органа.

Нарочито се издаваја појам *acquis* којег је веома тешко објаснити овим везама услед тога што је у питању реч са новоствореним значењем, међутим ми претпостављамо да је настала системом проширења идеје нечег што је стечено, услед чега се долази до тековине законодавства Европске Уније. Ова претпоставка је субјективна, стога је веома подложна додатним истраживањима.

3. ЗАКЉУЧАК

Наш циљ ових истраживања је био утицај семантичких релација међу речима на правни језик. Општи је закључак да је мали број моносемичних термина у анализираном корпусу. Услед доминантне вишезначности језика, врло је важно опрезно приступати преводу језика права, а још више можда анализи преведених текстова. Нарочито треба пратити сваку промену на плану стручног превођења уз обавезно коментарисање решења ради побољшања квалитета превођења у будућности. Затим, сваки од анализираних појмова се посматра у односу на то како се понаша у датом контексту, јер контекст условљава одређену појаву. Даље, свака та појава ће бити пожељна или не у зависности од степенапрецизности који постиже. Тако моносемичну независност од ма каквог контекста посматрамо као изузетно пожељну појаву у језику струке, а полисемију и синонимију које су зависне од контекста тежимо да заобиђемо. Ова интенција избегавања синонимије и полисемије је одувек присутна у стручном превођењу, нарочито у погледу језика права. Ако се дође до употребе синонимне или полисемичне речи то може довести до намерног или ненамерног неразумевања закона и самим тим да резултира покушајем злоупотребе права и његовом лошом применом.

Услед озбиљности процеса хармонизације који подразумева правилно и адекватно превођење аката, сваки превод у контексту међународног права и сарадње са Европском Унијом мора бити стално под критичким и будним оком како преводиоца тако и теоретичара превођења и зато подстичемо даља истраживања у овој области.

¹²⁷Règlement (CE) No2150/2005 de la Commission du 23 décembre 2005 établissant des règles communes pour la gestion souple de l'espace aérien, article 2, 2. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005R2150&qid=1553094140878&from=EN>

¹²⁸Règlement (CE) No219/2007 du Conseil du 27 février 2007 relatif à la constitution d'une entreprise commune pour la réalisation du système européen de nouvelle génération pour la gestion du trafic aérien (SESAR), article 4, 2., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32007R0219&qid=1553094664133&from=FR>

ЛИТЕРАТУРА

I. Основна литература теоријски део рада:

- Bobbio, **Norberto**. *Јуснатурализам и правни позитивизам*
<<https://journals.openedition.org/revus/3409?lang=hr>>18.4.2019.
- Catford, John Cunnison. *A linguistic theory of translation. An essay in applied linguistics*. Oxford: University Press, 1965.
- Cornu, Gérard. *Linguistique juridique*. Montchrestien: Collection Précis Domat. 2005.
- Директорат цивилног ваздухопловства. *Међународна сарадња и европске интеграције*. <<http://cad.gov.rs/lat/strana/19851/medunarodna-saradnja-i-evropske-integracije>>18.4.2019.
- Драгићевић, Рајна. *Лексикологија српског језика*. Београд: Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2010.
- Евроним. *Multilingual terminology database*.
<<http://prevodjenje.seio.gov.rs/evronim/index.php?jezik=engl>>18.4.2019.
- GEMAR, Jean-Claude. *Les enjeux de la traduction juridiques. Principes et nuances*. 1998.
<<http://www.tradulex.com/Bern1998/Gemar.pdf>>18.4.2019.
- GENY, François. *Methode d'interpretation et sources en droit prive positif*. Tome premier, Tome second. Paris: L.G.D.J. 1919.
- JAKIMOVSKA, Svetlana . *Complex Lexical Unites in the Legal Language and their Translations from French into Macedonian and Vice Versa*. Balkan Social Science. 2014.
- JAKIMOVSKA, Svetlana. *Analyse comparative du phénomène de la synonymie dans les terminologies juridiques française et macédonienne*. Vestnikzatudjezike. 2015.
- JAKIMOVSKA, Svetlana. *Les aspects terminologiques des textes juridiques français et les défis de leur traduction en macédonien*. Les études Françaises aujourd'hui: De la pensée à son expression.
- Јанковић, Магрита, Ђуровић, Радомир, ЈанковићРадослав. *Економско-правни речник француско-српскохрватски*. Београд: Међународнаполитика. 1969.
- Јовановић, Драгана. *Проблеми превођења правне терминологије с француског на српски језик на примеру Европских конвенција*. Мастер рад. Ниш: Филозофски факултет. 2017.
- Јовановић, Јасминка, Тодоровић Светлана. *Речник правних термина*. Београд: Савремена администрација. 2004.
- Јовановић, Радомир. *Велики лексикон страних речи и израза*. Београд: Алнари. 2006.
- Juridictionnaire*. <<http://www.cttj.ca/Documents/Juridictionnaire.pdf>>18.4.2019.
- Крстић, Ненад. *Француски и српски у контакту. Структура просте реченице и превођење*. Нови Сад: Издавашка књижевница Зорана Стојановића Сремски Карловци, 2008.
- Larousse – dictionnaire de la langue française*.
<<http://www.larousse.fr/dictionnaires>>12.4.2019.

Les aspects théoriques et pratiques de la traduction juridique.

<<http://theses.ulaval.ca/archimede/fichiers/21362/ch05.html>>12.4.2019.

Министарство за европске интеграције, *Споразум о отвореном небу.*

<<http://www.mei.gov.rs/src/dokumenta/sporazumi-sa-eu/sporazum-o-otvorenom-nebu>>12.4.2019.

Правна енциклопедија 1 и 2. Београд: Савремена администрација. 1985.

Preda, Mariana. La polysémie des termes juridiques. *Studiisicercetări de onomasticăși lexicologie (SCOL)* (Nr. 1-2) România. 2012.

<http://cis01.central.ucv.ro/revista_scol/site_ro/2012/lexicologie/preda.pdf>12.4.2019.

Преспански споразум <<https://s.kathimerini.gr/resources/article-files/symfwnia-aggliko-keimeno.pdf#Question>>12.4.2019.

PUTANEC, Valentin. *Francusko-srpskohrvatski rječnik.* Zagreb: Školskajniga. 1957.

Увод у право, белешке са предавања тог предмета, Правни факултет у Београду.

<<http://ius.bg.ac.rs/prof/Materijali/jovmio/Dokumenti/Metodi%20tumacenja%20prava.htm>>12.4.2019.

Sarcevic, Susan. *New Approach to Legal Translation.* TheHague: KluwerLawInternational, 2000.

Sarcevic, Susan. *Legal translation : PreparationforAscension to theEuropean Union.* Rijeka: FacultyofLaw, 2001.

Stoichiroiu – Ichim, Adriana*La polysémie interne.*<http://theses.univ-lyon2.fr/documents/getpart.php?id=lyon2.2000.rossi-danelzik_e&part=31200>12.4.2019.

Министарство за европске интеграције, *Споразум о отвореном небу.*

<<http://www.mei.gov.rs/src/dokumenta/sporazumi-sa-eu/sporazum-o-otvorenom-nebu>>12.4.2019.

Званично гласило Европске Уније. *ACCORD MULTILATÉRAL entre la Communauté européenne et ses États membres, la République d'Albanie, l'ancienne République yougoslave de Macédoine, la Bosnie-et-Herzégovine, la République de Bulgarie, la République de Croatie, la République d'Islande, la République du Monténégro, le Royaume de Norvège, la Roumanie, la République de Serbie, et la Mission d'administration intérimaire des Nations unies au Kosovo (1) sur la création d'un espace aérien commun européen.*<<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A22006A1016%2801%29>>12.4.2019.

II. Корпус:

ACCORD MULTILATÉRAL entre la Communauté européenne et ses États membres, la République d'Albanie, l'ancienne République yougoslave de Macédoine, la Bosnie-et-Herzégovine, la République de Bulgarie, la République de Croatie, la République d'Islande, la République du Monténégro, le Royaume de Norvège, la Roumanie, la République de Serbie, et la Mission d'administration intérimaire des Nations unies au Kosovo (1) sur la création d'un espace aérien commun européen.

https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:e233becd-52bd-482f-8741-b804549c5ebe.0009.02/DOC_2&format=PDF

Мултилатерални споразум између европске заједнице и њених држава чланица, Републике Албаније, Босне и Херцеговине, Републике Бугарске, Републике Хрватске, Бивше Југословенске Републике Македоније, Републике Исланд, Републике Црне Горе, Краљевине Норвешке, Румуније, Републике Србије и Мисије Привремене Управе Уједињених Нација на Косову о успостављању заједничког европског ваздухопловног подручја. http://cad.gov.rs/upload/o_nama/Multilateralni%20sporazum%2019.06.07.pdf

Имплементација европских прописа са држаних у анексу I ЕЦАА споразума у домаће законодавство http://cad.gov.rs/upload/regulativa/predlozi_propisa/Implementacija%20evropskih%20propisa%20sadrzanih%20u%20Aneksu%20I%20ECAA%20sporazuma%20u%20domace%20zakonodavstvo.pdf

POLYSEMY AS ONE OF THE PROBLEMS OF TRANSLATION FROM FRENCH TO SERBIAN, FOR EXAMPLE, THE OPEN SKIES AGREEMENT AND RELATED ACTS

Summary: *In this paper we deal with, in terms of traductology and lexical semantics, analysis of legal terminology translation of the Multilateral Agreement between the European Community and its Member States, the Republic of Albania, Bosnia and Herzegovina, the Republic of Bulgaria, the Republic of Croatia, the Former Yugoslav Republic of Macedonia, the Republic of Iceland, The Kingdom of Norway, Romania, the Republic of Serbia and the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo on the establishment of a common European aviation area as well as its accompanying legal acts in the form of implementation of the European regulations contained in Annex I of the aforementioned agreement into domestic legislation from French to Serbian in order to resolve all problems that an interpreter faces and offer solutions for overcoming them. As Serbia is in process of joining the EU, it is extremely important to harmonize legal regulations with its legislation, where language, as basic legal instrument, plays a crucial role in it. Therefore, the success of application and standardization of legal norms and regulations when concluding bilateral or multilateral agreements depends on correct translation. Starting from the situational (denotative) theoretical translation model and the principle of functional equivalence, we will pay special attention to types of semantic relations (monosemy, polysemy, synonymy) between French and Serbian legal terms.*

Key words: *translation, polysemy, law, French, Serbian language.*